

SLUŽBENA IMENOVANJA I PREIMENOVANJA ULICA U SPLITU 1912.–1928. GODINE

ZDRAVKA JELASKA MARIJAN

Hrvatski institut za povijest

10000 Zagreb, Opatička 10

DOI: 10.17234/SEC.26.9

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

Primljeno / Received: 5. 8. 2014.

Prihvaćeno / Accepted: 13. 10. 2014.

U radu je obrađeno prvo sustavno imenovanje ulica u Splitu 1912. godine te preimenovanja i imenovanja novih ulica od 1918. do 1928. godine. Vrijeme obuhvaćeno radom zanimljivo je po tome što se poklapa sa zadnjim dobom Austro-Ugarske Monarhije i dobom Kraljevine SHS te ulično nazivlje u navedenom okviru pruža uvid u tranzicijske procese tog vremena. Prvo sustavno imenovanje ulica 1912. godine održava svijest o bogatom nasljeđu prošlosti grada, ali i političke nazore stranaka iz čijih su redova dolazili tadašnji vijećnici. Vrlo jak i pomalo osebujan pečat daje mu nastojanje za isticanjem važnosti domaćih pučkih obitelji. Uočljivo je i ignoriranje austrijske vlasti pri davanju naziva. Predratno je općinsko vijeće nastavilo djelovati po završetku Prvoga svjetskog rata, ali s novim načelnikom i Upraviteljstvom. U novim nazivima ulica očituje se njihova podrška uspostavi prve jugoslavenske države.

Ključne riječi: imena ulica, urbani prostor, Split, tradicija, promjene

SUSTAVNO IMENOVANJE ULICA U SPLITU 1912. GODINE

Ulično nazivlje područje je multidisciplinarnog i interdisciplinarnog interesa. U Hrvatskoj je, kao i u mnogim drugim europskim zemljama, interes za ovu tematiku uglavnom potaknut širokim procesom preimenovanja u devedesetim godinama 20. stoljeća, pa je nazivima socijalističkog i postsocijalističkog razdoblja posvećeno najviše prostora. Međutim, brojne političke promjene na hrvatskom prostoru tijekom 20. stoljeća, praćene mijenama društvenih elita, ali i širim društvenim promjenama imale su svoj odraz u različitim imenovanjima i preimenovanjima, uslijed čega ova tematika pruža mnoštvo mogućnosti za proučavanje sukcesivnih promjena tijekom različitih razdoblja (Begonja 2006; Crljenko 2008; Grgin 2007; Jelić i Klemenčić 1990; Rihtman-Auguštin 2000; Stanić et al. 2009:91–93; Šakaja i Stanić 2011). Na tom tragu, u ovom je radu interes usmjeren na prvo sustavno imenovanje ulica u Splitu 1912. godine te preimenovanja i imenovanja novih ulica od 1918. do 1928. godine. Vrijeme obuhvaćeno

radom poklapa se sa zadnjim dobom Austro-Ugarske Monarhije i dobom Kraljevine SHS te ulično nazivlje u navedenom okviru pruža uvid u tranzicijske procese tog vremena.

Ulično nazivlje u suvremenom svijetu istovremeno je denotativno i konotativno. Na jednoj razini služi kao orijentir u prostoru, a na drugoj je nositelj simbolične poruke koja odražava političko, društveno i kulturno ozračje u kojem je to nazivlje nastalo (Pinchevski i Torgovnik 2002:367–368; Rose-Redwood et al. 2010). Ulično nazivlje dio je svakodnevnog života te njegova politizacija ujedno znači i prodiranje politike u nepolitičke sfere života i privatni život stanovnika (Azaryahu 1999:263). To su, također, razlozi zbog kojih se zanimljivo vratiti nešto dalje u prošlost i promotriti postupnu ideologizaciju uličnog nazivlja. Ideologizacija uličnog nazivlja uglavnom se očituje uvođenjem većeg broja naziva ulica prema osobama, događajima i toponimima koji nisu vezani uz prostor samog naselja, već odražavaju ideologiju vladajućih elita. U širu primjenu veći zahvati u ulično nazivlje ulaze s Francuskom revolucijom, a tijekom 19. i 20. stoljeća postupno postaju uobičajeni način ideologizacije svakodnevnog života (Rihtman-Auguštin 2000:61–62; Rose-Redwood et al. 2010:460–461; Simpson 2004:175–178). Ovaj proces nije zahvaćao sve prostore i sva naselja jednakom brzinom. Imenovanje ulica, ipak, nije uvijek i svugdje imalo isključivo ideološki karakter. Nastojanja da sve ulice dobiju ime, a kuće brojeve, dio su procesa uređenja života u većim naseljima.

Godine 1912. u Splitu je pokrenuto pitanje preuređenja gradskih područja i cjelovitog imenovanja ulica kako bi se olakšalo snalaženje, briga o potrebama stanovnika, održavanje čistoće te javnog reda i mira. Uslijed širenja gradskog naselja i porasta broja stanovnika dotadašnja podjela grada na pet okružja pokazivala se nedostatnom, pa se pristupilo izradi prijedloga za novu organizaciju gradskog teritorija u sklopu koje je provedeno i sustavno imenovanje ulica. Prijedlog o podjeli grada na deset okružja i imenovanju ulica izradili su vijećnici Josip Smodlaka, odvjetnik i Josip Barač, profesor na Klasičnoj gimnaziji. Prijedlog je prihvatilo općinsko vijeće na sjednici održanoj 30. ožujka 1912. (Radica 1931:67). Sve okolnosti koje su pratile ova imenovanja danas na žalost nije moguće rekonstruirati uslijed nedostatka arhivskog gradiva.¹ Opis teritorija

gradskih okružja te imena ulica s njihovim obrazloženjima objavljeni su 1913. godine u knjižici naslovljenoj *Splitski kašiput*. U toj knjižici, kao objašnjenje potrebe za izradom modernog imenika ulica navodi se: “Dosad je bio običaj, kad se htjelo naznačiti gdje netko stanuje da se reče: *kod te i te crkve, ili kod toga ureda, ili u tom i tom položaju*” (SK 1913:51). To ne znači da prije 1912. godine u Splitu nije bilo naziva ulica, no imena su imale malobrojne, uglavnom samo glavne ulice i trгови starog gradskog središta. O njima svjedoče stariji planovi grada, ali i popis starih naziva ulica u samom *Splitskom kašiputu*. Imenovanje provedeno 1912. godine obuhvatilo je uistinu sve ulice, pa i neke tek planirane, kao i glavne utrte putove u tadašnjem Splitskom polju oko grada. Istom prilikom uvedeno je i obilježavanje kuća brojevima te su na kuće i ulice postavljene table.

Usporedbe radi, valja napomenuti da je prvo sustavno imenovanje ulica u Zagrebu provedeno 1878. godine, a zadaću da izradi prijedlog imenovanja imao je gradski senator, književnik August Šenoa. Do početka Prvoga svjetskog rata u Zagrebu je bilo još nekoliko imenovanja ulica većeg opsega. Tijekom tih imenovanja u Zagrebu je znatno povećan broj ulica koje su dobile nazive po znamenitim i zaslužnim osobama. Prvo imenovanje neke ulice ili trga po nekoj zaslužnoj osobi zbilo se u Zagrebu doduše ranije, 1850. godine, kada je glavni gradski trg nazvan po banu Josipu Jelačiću, ali je takvih imenovanja do 1878. bilo relativno malo. Prije toga ulice su u Zagrebu imenovane prema starom pučkom obrascu, po kojem je naziv ulice imao prvenstveno orijentacijsko obilježje. Od prvog sustavnog imenovanja ulica 1878. dalje, povećavao se broj ulica čiji nazivi imaju u prvom redu simboličko značenje, a koje su nazive dobile po znamenitim i zaslužnim osobama te značajnim toponimima s nekog šireg prostora. To u prvom redu vrijedi za središte grada, dok se nazivi ulica na periferiji i dalje oblikuju prema starom pučkom obrascu (Stanić et al. 2009:93–95, 116–122).

S obzirom na činjenicu da nazivi ulica odražavaju ideje i nazore onih koji o imenovanjima i preimenovanjima odlučuju valja napomenuti da je Vijeće općine Split koje je prihvatilo odluku o prvom sustavnom imenovanju ulica 1912. godine izabrano na izborima prethodne, 1911. godine. Tada je u Splitu pobijedila koalicija Hrvatske stranke (HS) i Hrvatske pučke

¹ Arhiv Splitske općine izgorio je 1943. godine pri povlačenju partizana iz grada.

napredne stranke (HPNS). Od 36 izabranih vijećnika, 21 je bio iz HS-a, a 15 iz HPNS-a. Za načelnika je izabran Vinko (Vicko) Katalinić. Tadašnja općinska vlast u Splitu bila je vrlo kritična prema austrijskoj vladavini. Vijeće izabrano u Splitu 1911. godine bilo je raspušteno 16. studenog 1912. zbog demonstracija održanih nekoliko dana ranije. Novi, izvanredni, općinski izbori održani su 1913. godine, a Splitsani su, revoltirani raspuštanjem prethodnog općinskog vijeća, ponovo izabrali iste vijećnike kao i 1911. godine. I Vijeće je izabralo istog načelnika (Jelaska Marijan 2013:36; Machiedo Mladinić 2001:39, 49; Perić, 1978:160–161, 171–172; Radica 1931:10–11, 69–71; Živanović 1957:327–352).

Hrvatska stranka bila je u to vrijeme vodeća stranka u pokrajini, a nastala je 1905. godine ujedinjenjem prve dalmatinske Stranke prava na čelu s Antom Trumbićem i Narodne hrvatske stranke na čelu s Perom Čingrijom.² Među glavnim točkama njezinog programa bilo je sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, uvođenje hrvatskog jezika u sva tijela upravna tijela na pokrajinskoj razini te ostvarenje građanskih prava i sloboda. U praktičnom djelovanju političara ove stranke pokazivale su se određene razlike, a u više navrata potresali su je i unutrašnji sukobi. Na žalost ne postoji analiza u kojoj mjeri su to bile razlike prisutne od početka između pravaškog i narodnjačkog dijela stranke, a koliko su to razlike koje su došle do izražaja tijekom vremena između pojedinaca koji su bili spremniji na suradnju s bečkim krugovima i onih koji su i dalje bili čvrsta oporba bečkoj politici, no ima naznaka da je i jedno i drugo utjecalo na unutarstranačke odnose. Razlike među političarima HS-a postojale su i u pogledu izborne suradnje s drugim strankama, pa je dio političara HS-om naginjao jačim vezama i suradnji sa Smodlakinim HPNS-om, a dio se tome protivio.³ Uoči Prvoga svjetskog rata HS je imao niz istaknutih političara i

² O djelovanju Hrvatske stranke od nastanka do kraja Prvoga svjetskog rata nema opširnijeg historiografskog rada, iako se radi o vodećoj stranci u pokrajini. U historiografiji je detaljnije obrađivan samo nastanak i početno djelovanje Hrvatske stranke u vezi s istraživanjem “politike novog kursa”. O kasnijem djelovanju stranke nešto podataka pružaju biografije Ante Trumbića i Pera Čingrije te monografija I. Perića o Dalmatinskom saboru. (Ganza-Aras 1992; Perić 1978; Perić 1979; Perić 1984; Petrinović 1991)

³ Nakon ostavki Pera Čingrije kao predsjednika stranke te Ante Trumbića kao potpredsjednika i Ante Dulibića kao tajnika stranke 1907. godine, na skupštini 1908. godine

nije poznavao autoritet jednog vođe (Cipek-Matković 2006:587–590; Perić 1979, Perić 1984; Petrinović 1997).

Hrvatsku pučku naprednu stranku osnovao je 1905. godine Josip Smodlaka zajedno s mlađim naraštajem dalmatinskih naprednjaka pod nazivom Hrvatska demokratska stranka. Od 1906. godine ta je stranka bila ujedinjena s banovinskom Naprednom strankom u HPNS. Utjecaj joj je uglavnom bio ograničen na prostor Splita i okolice. U programu stranke bila su istaknuta prava naroda i prava pojedinca, a u potpunosti odbačeno pozivanje na državno pravo kao nešto što je u suprotnosti s prirodnim pravom naroda na samoodređenje. Posebno se isticao gospodarski i prosvjetni rad na poboljšanju položaja svih slojeva stanovništva, naročito težaka. Program je imao jaku antiklerikalnu notu, a u nacionalnom smislu zagovaralo se jedinstvo hrvatskog i srpskog naroda za koje su smatrali da imaju jedino različita imena i vjeru. HPNS je u svom programu imala i ideju jugoslavenskog ujedinjenja, doduše, pomalo uvijeno formulirano u skladu s mogućnostima tadašnjeg djelovanja (Bralić 2007:738–739, Cipek-Matković 2006:567–586; Ganza-Aras 1992:286–289; Perić 1984:111, 120–121; Machiedo Mladinić 2001:28–46; Smodlaka 1972:43–48).

NAZIVI ULICA U SPLITU 1912. GODINE

Nazivi splitskih ulica iz 1912. godine predstavljali su kombinaciju starog i novog. Osim jednostavne opreke starog i novog uočljivo je da su nazivi formirani prema različitim obrascima. S obzirom na vrijeme nastanka

za predsjednika stranke izabran je Vicko Mihaljević, splitski načelnik. U to je vrijeme došlo do vjerojatno najjačeg sukoba u HS-u koji je doveo do odcjepljenja dubrovačkog i korčulanskog dijela stranke na čelu s Perom Čingrijom, koji su od 1908. nastupali kao Samostalna organizacija Hrvatske stranke. Iz stranke je otišao i Ante Dulibić koji se nakon toga pridružio Stranci prava. Nakon ostavke Vicka Mihaljevića 1910. godine za predsjednika stranke izabran je Niko Duboković. Tada je uspostavljena suradnja s HPNS-om, a dubrovački i korčulanski ogranci su se vratili u sastav HS-a. Suradnji su se ipak suprotstavili neki istaknuti članovi HS-a. Prepuštanju jednog zastupničkog mjesta HS-a u Dalmatinskom saboru 1911. godine Josipu Smodlaku usprotivio se don Frane Ivanišević, koji je tada istupio iz HS-a.

naziva, obrasce formiranja i simboliku poruke koja im se može pripisati, nazivi ulica iz 1912. godine podijeljeni su na tri grupe: tradicionalni (orijentiri), novi nazivi s tradicionalnim prizvukom i moderni nazivi (v. Grafički prikaz I).

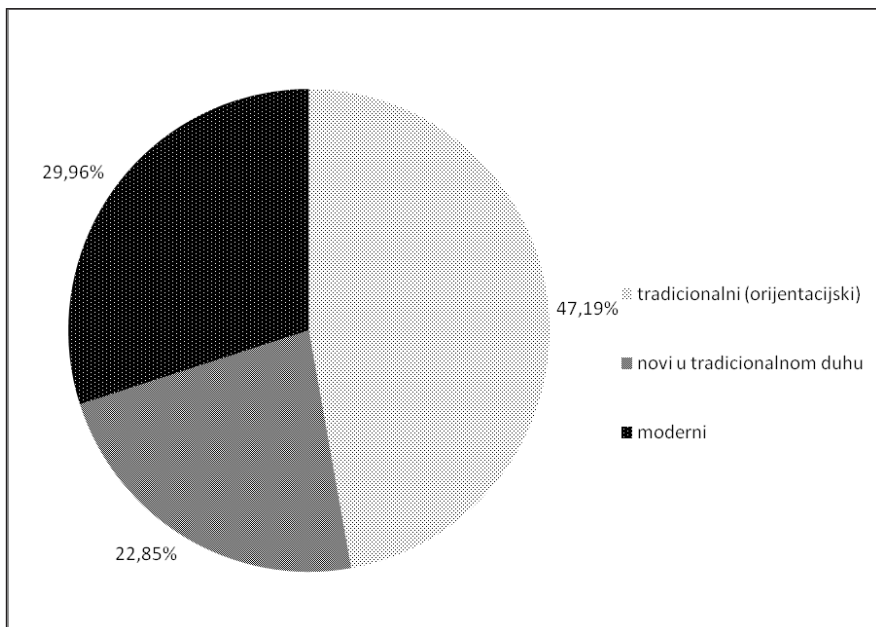
Tradicionalne nazive u potpunosti ili uz određene izmjene i prilagodbe zadržalo je nešto manje od polovice splitskih ulica (47,19%). To su nazivi naslijeđeni iz prijašnjih vremena kada su ulice, kao i u prije spomenutom slučaju Zagreba, imenovane prema starom pučkom obrascu, po kojem je naziv ulice imao prvenstveno orijentacijsko obilježje. Ti su nazivi uglavnom opisnog karaktera i proizlaze iz mjesta na kojem se ulica nalazi, mjesta prema kojem vodi ili svrhe prostora. U nekim slučajevima naziv može biti vezan i uz vrijeme ili okolnosti nastanka. Prednost ovog obrasca formiranja naziva je u tome što se u nazivima lako može snaći i osoba koja slabije poznaje grad te može prema orijentacijskom obilježju barem pretpostaviti gdje bi se ulica mogla nalaziti. Uz nazive koji su zadržani može se postaviti i pitanje koji su tradicionalni (orijentacijski) nazivi zadržani, a koji istisnuti.

Nove nazive koji su izabrani tako da zvuče kao tradicionalni dobilo je 22,85% ulica. Ovdje se radi o novim nazivima u čijem su se obrazloženju predlagatelji pozivali na postojanje neke starije tradicije, nazive koji su oblikovani prema starom pučkom obrascu ili nazive koji su vezani uz ozračje svakodnevnog života grada te su oblikovani tako da zvuče kao tradicionalni. Njihovom tradicionalnom zvuku doprinosi to što su vezani uz prošlost ili svakodnevni život grada. U novim nazivima oblikovanim u tradicionalnom stilu orijentacijsko je obilježje još uvijek istaknutije od simboličke poruke. No to ne znači da se iz njih određene simboličke poruke ne mogu iščitati.

Moderne nazive, uključujući one po znamenitim i zaslužnim osobama te one po značajnim toponimima sa šireg prostora, dobilo je 29,96% ulica. Istiskivanje jednostavnih i jednoznačnih orijentacijskih naziva kojima su se ljudi služili u svakodnevnom govoru u korist naziva s izraženim simboličnim značenjima može se promatrati kao uvođenje ideologizacije u ulično nazivlje. Također se može iščitavati i kao prihvaćanje i praćenje trendova koji su u to vrijeme postojali na širem europskom prostoru.

Grafički prikaz I. – Imena ulica, trgova i pristana u Splitu 1912. godine

Izvor: Splitski kašiput

U grupu tradicionalnih naziva može se uvrstiti one koji su u potpunosti preuzeti iz prijašnjih vremena te one koji su uz određene izmjene zadržani u sklopu novog nazivlja. Mnogi su stari orijentiri služili za označavanje više ulica u svom okruženju, dok je kod novog imenovanja ulica naziv prema orijentiru sveden samo na jednu ulicu koja se uz njega nalazi ili vodi prema njemu. Primjerice, u slučaju crkve Gospe od Soca u okružju Varoš navedeno je da se taj orijentir prije upotrebljavao za označavanje pet okolnih ulica. U novim nazivima ulica naziv crkve zadržan je samo za onu ulicu koja se nalazi uz samu crkvu (*Kraj Gospe od Soca*), dok su četiri ulice koje vode prema njoj dobile drugačije nazive (*SK* 1913:51). Sličan je i slučaj ulica oko crkve Sv. Križa, također u Varošu. Naziv *Križeva ulica* dobila je glavna ulica koja vodi prema crkvi iz smjera gradskog središta, dok su ostale okolne ulice dobile nove nazive (*SK* 1913:60). U nekim slučajevima naziv po orijentiru ostajao je samo onoj ulici koja se nalazila iza njega, u pravilu u onim slučajevima kada su ulice s bokova i ispred orijentira bile reprezentativne po položaju pa su izabrane za ulice koje će dobiti moderne nazive. Takav je bio slučaj ulica oko Općinskog kazališta, gdje je naziv po

orijentiru ostavljen ulici *Iza Kazališta*, dok su ostale ulice oko njega dobile moderne nazive (SK 1913:54).

Uspoređujući stare i nove nazive u *Splitskom kašiputu* može se primijetiti kako su nazivi prema ustanovama uglavnom napušteni. Tako kao orijentiri iz naziva ulica nestaju *Biskupija (nova)*, *Biskupija (stara)*, *Bolnica (pokrajinska)*, *Vojnička bolnica*, *Duhanski magazin*, *Hrvatski dom*, *Lazaret*, *Lučko poglavarstvo*, *Poglavarstvo (kotarsko)*, *Pošta*, *Ribarnica*, *Sud*, *Tamnice* te nazivi prema školama (*Gimnazija*, *Poljodjelska škola*, *Realka*) bankama (*Ljubljanska banka*, *Jadranska banka*), prema staroj i novoj zgradi Arheološkog muzeja koje su jednostavno nazivali *Muzej (novi)*, odnosno *Muzej (stari)*. Uglavnom su napušteni i orijentacijski nazivi prema nekim privatnim kućama i poduzećima. To, naravno, ne znači da su svi ti orijentiri nestali i iz svakodnevnog govora stanovnika. Nazivi prema crkvama uglavnom su zadržani u službenim nazivima, ali su, kako je navedeno, svedeni samo na jednu određenu ulicu. Od 126 službenih naziva ulica, trgova i pristana koji se mogu ubrojiti u tradicionalne, 26 ih je nosilo naziv po crkvama i samostanima, a tek sedam po ustanovama i raznim drugim zgradama.

U tradicionalne nazive pripadala su i dva orijentacijska naziva koja se odnose na toponime iz susjedstva, a koja su označavala dva smjera izlaza iz grada, *Solinska cesta* i *Poljička cesta*. Dio *Solinske ceste* bliže gradu odijeljen je kako bi mogao dobiti moderniji naziv.

Vrlo brojnu skupinu među tradicionalnim nazivima čine nazivi *po položaju*, a ima ih čak 91 u raznim područjima. Zapravo se radi o tradicionalnim lokalnim toponimima, od kojih se za neke navodi po čemu su u starini dobili naziv, a za neke se navodi da su nazivi poznati od starine kojima se više i ne zna izvorno značenje. No, i u ovoj skupini je bilo određenih promjena, jer su neki nazivi svedeni na manji prostor od onoga na koji su se prije odnosili. Od nekih ulica su odijeljeni dijelovi koji su dobili nove nazive. Ipak, brojni su nazivi koji su se odnosili na određene ulice zadržani. Problem su predstavljali nazivi koji su se odnosili na veći sklop ulica. Ti širi nazivi prema položaju su napušteni, pogotovo oni u središtu grada (*Bašćun*, *Get*, *Grote*, *Stari grad*, *Šperun* i dr.), a svim su do tada bezimenim ulicama na tim prostorima dodijeljena određena imena. Rijetke su među njima ipak zadržale naziv prema položaju unutar područja (*Usred*

Geta, Ispod Grota). Osim u središtu grada, ovakva je promjena uočljiva i na onim rubnim područjima na koje se gradsko naselje u to vrijeme širilo i na kojima su se formirale ili su tek planirane nove ulice. Jednostavni naziv *Gripe* tako zamjenjuje čak osam ulica, *Bačvice* sedam ulica, a *Marjan* čak trinaest ulica na graničnom prostoru okružja Varoš i Marjan (SK 1913).

Trend napuštanja naziva ulica prema orijentirima i njihovo zamjenjivanje modernim nazivima opća je karakteristika modernizacijskih procesa na kraju 19. i na početku 20. stoljeća. To je lijepo vidljivo i pri usporedbi sa Zagrebom, gdje je ovaj proces počeo ranije. Promatrajući tradicionalne nazive, kako one koji su zadržani, tako i one koji su napušteni u usporedbi sa Zagrebom, ali i Dubrovnikom (Stanić et al. 2009; Mirošević 2011), uočljivo je da Split nije imao naziva ulica vezanih uz određena zanimanja koja su u prošlosti bile svojstvena za određene ulice u tim gradovima (*Kovačka, Zlatarska, Kožarska, Mesnička* i sl.), a uz pojedine djelatnosti vrlo malo i to uglavnom uz trgovinu određenom vrstom proizvoda (*Voćni trg, Trg zeleni* i sl.). To upućuje na manju specijalizaciju urbanog prostora tijekom prošlosti.

Prigodom prvog sustavnog imenovanja ulica u Splitu 1912. godine mnogo je ulica dobilo nove nazive, ali su ti nazivi obrazlagani pozivanjem na neke starije tradicije ili su novi nazivi vezani uz ozračje svakodnevnog života grada i jednostavno oblikovani tako da zvuče kao tradicionalni. S obzirom na to da je ova skupina vrlo brojna, u ovom je radu i prikazana kao posebna skupina. Ona čini 22,85% od ukupnog broja naziva (v. Grafički prikaz I). U ovu su skupinu uvršteni nazivi dani prema nazivima iz antičkog doba, nazivi prema nekim orijentirima koji do tada nisu korišteni kao općeprihvaćeni nazivi te nazivi ulica prema lokalnim pučkim i građanskim obiteljima.

Nazivi prema prezimenima (*patronimici*) lokalnih obitelji i rodova nisu u dalmatinskim gradovima ni danas neuobičajeni (Mirošević 2011:63–67), a u slučaju prvog sustavnog imenovanja ulica u Splitu 1912. godine bili su izuzetno brojni. Oni i dominiraju unutar ove skupine. Od 61 naziva koji je u nju uvršten, prema pučkim obiteljima nazvane su 44 ulice, a prema građanskim tri ulice. Uglavnom su imena po lokalnim pučkim obiteljima dobile ulice u nekadašnjim težačkim predgrađima Veli varoš i Lučac, odnosno u gradskim okružjima Varoš, dijelu okružja

Primorje nazvanom Varoško primorje, jer se na Varoš vezivalo i Lučac koja su formirana istovremeno sa sustavnim imenovanjem ulica. U ta su se okružja kojima je dominirala pučka arhitektura ti nazivi savršeno uklapali. U Varošu i Varoškom primorju takve su nazive dobile 22 ulice, a na Lučcu 16 ulica, dok ih je mali broj bio u okružjima Dobri, Bačvice, Grad i Manuš. Ovdje valja primijetiti da su nazivi uglavnom određeni prema pučkim obiteljima, a nema onih po obiteljima koje su potjecale od srednjovjekovnog gradskog plemstva. Ovo je tim neobičnije što su među starim orijentirima bile i plemićke palače, ali su ti orijentiri istisnuti uvođenjem novih naziva. Primjerice, za današnju *Bosansku ulicu* navodi se da se nazivala *Cambij* po palači istoimene plemićke obitelji, a tako je zabilježena i na starijim planovima grada, ali je 1912. godine ulica dobila ime *Bosanska* “po bosanskim trgovcima koji su tu imali svoje dućane”, a uz to se navodi da je taj naziv postojao “u starini”, jer su se i nekadašnja gradska vrata na vrhu te ulice nazivala *Bosanska* te je sačuvani naziv za prolaz na vrhu ulice proširen na cijelu ulicu (*SK* 1913:16, 52). Tako je jedan naziv zamijenjen drugim za koji se navodi da je postojao “u starini”, a ulica je novim nazivom dobila više pučko obilježje. Uvođenje velikog broja naziva prema pučkim obiteljima ili nekim pučkim tradicijama u skladu je s političkim nazorima predlagatelja te se može smatrati njihovim odrazom. Josip Smodlaka se, kao predsjednik HPNS-a, naročito zalagao za jačanje uloge puka u političkom životu, što je vidljivo u programu stranke i načinu na koji je stranačko vodstvo nastojalo svoje političke ideje promicati među pukom (Cipek i Matković 2006:567–586). Josip Barač, profesor klasične filologije, bio je i izvrstan poznavatelj povijesti Splita, a ovdje se očituje i njegova sklonost ka promicanju narodnih tradicija. Široj je javnosti poznat i kao inicijator imena nogometnog kluba *Hajduk*.

Među novim nazivima formiranim u duhu tradicije ističe se i manja grupa naziva kojima se postojeći tradicionalni naziv zamjenjuje nekim nazivom iz dalje prošlosti. To je zanimljiv tip preimenovanja u kojem se nešto staro briše da bi se uvelo nešto što se smatralo još starijim. Ovdje su uglavnom uvrštena preimenovanja za čije se uvođenje predlagatelji pozivaju na nazive iz antičkog doba kojima zamjenjuju tradicionalne nazive nastale u srednjem vijeku i kasnijim vremenima. Radi se isključivo o ulicama u starom gradskom središtu. Tako je, ovom prigodom, za trg pred katedralom napušten naziv *Plokata Svetog Dujma* koji se upotrebljavao dugi

niz stoljeća i zamijenjen nazivom *Peristil* u antičkom duhu. Tradicionalni naziv pojednostavnjenog tipa *Rimska vrata* ili *Porta Romana* preimenovan je u precizniji *Porta Aurea* ili *Zlatna vrata* u skladu s boljim poznavanjem antičke prošlosti, a tradicionalni naziv opisnog tipa *Rotunda povrh Grota* preimenovan je u *Vestibul*, što je, kao i u slučaju prethodno spomenutih naziva, objašnjeno povratkom na naziv iz antičkog doba (*SK* 1913:35, 38, 47). No, ovo se može iščitati i kao određenu revalorizaciju prošlosti, pri čemu se rimskom dobu daje prednost pred kasnijim razdobljima.

U skupinu novih naziva oblikovanih u tradicionalnom duhu uvršteni su i nazivi prema biljnim orijentirima te nazivi prema određenim skupinama osoba, dužnostima i zanimanjima. Već je navedeno da su nazivi prema ustanovama uvelike napušteni. No, u nekim su slučajevima ulice uz njih nazvane prema osobama koje su se njima služile, a povezane su s tim tradicionalnim orijentirima. Tako je, primjerice, ulica koja je na starijim planovima označena kao *Ulica stare biskupije* preimenovana u *Arcibiskupovu ulicu* jer se nalazila uz zgradu koja je nekad bila palača splitskih nadbiskupa, a prolaz koji je vodio prema staroj zgradi gimnazije dobio je ime *Đački prolaz* jer su se njime prije prolazili učenici. Ovakvih je imenovanja i preimenovanja bilo više, a predstavljaju neku vrstu preoblikovanja tradicionalnih naziva u modernije, više simboličke nazive, ali tako da se ipak očuva veza s tradicionalnim orijentirima.

Neki istaknuti biljni orijentiri tradicionalno su se koristili u snalaženju u prostoru. Tako je, primjerice, prilikom podjele grada na okružja 1912. godine kao granica okružja Varoš i Marjan navedena *Pelegrinka*, odnosno stablo kostele, iako je ulica koja se do tada nazivala po tom orijentiru istovremeno dobila moderni naziv *Šenoina*. No, dok je ovaj biljni orijentir napušten kod službenog imenovanja ulica, iako se u svakodnevnoj orijentaciji očito još koristio, u nazive ulica uvedena su dva nova. Tako je jedna ulica u okružju Primorje dobila ime *Alojev put* “po krasnom aloju što raste uz taj put”, a *Palmina ulica* u Varošu “po starom palmovom drvetu koje ovdje raste u prisoju Marjana” (*SK* 1913:13, 34–35, 43). Valja napomenuti da su palme u Splitu tada još bile rijetkost, a splitsku su Rivu još krasile murve.

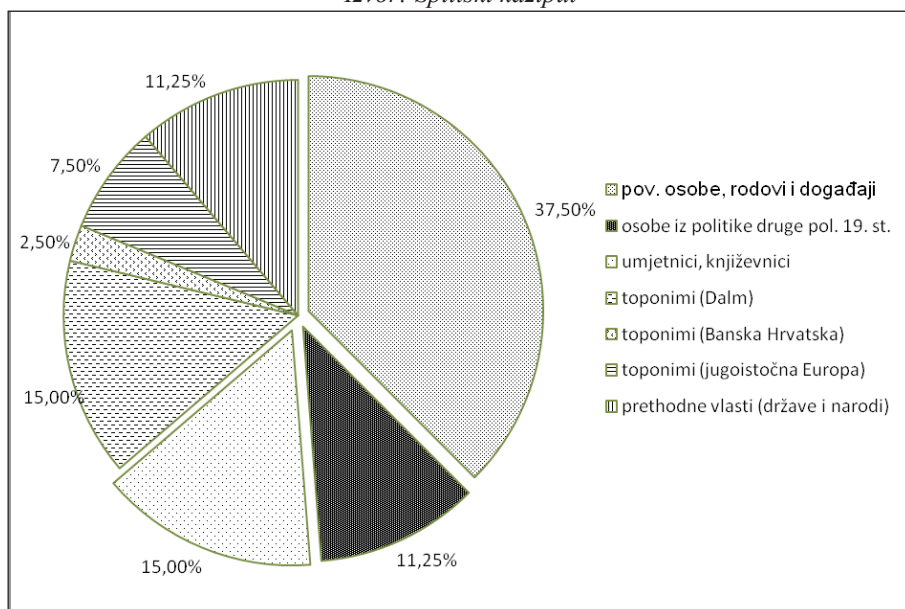
Većina novih naziva oblikovanih u tradicionalnom duhu lijepo je zaživjela u svakodnevnom životu grada i građani su ih relativno brzo počeli doživljavati kao tradicionalne nazive.

Za analizu su posebno zanimljivi novi nazivi ulica modernog tipa. Moderni se nazivi u pravilu dijele na one po značajnim mjestima i one po istaknutim osobama, a taj tip nazivlja karakterističan je za opći trend imenovanja ulica pokrenut u drugoj polovici 19. stoljeća. Oni općenito odražavaju prošlost i kulturu grada, krug veza (kulturnih, gospodarskih i političkih), kulturne i političke ideale te nacionalni identitet (Azaryahu 1999; Stanić et al. 2009:93–97).

U slučaju prvog sustavnog imenovanja ulica u Splitu 1912. godine moderni su nazivi činili nešto manje od 30% ukupnog broja naziva. Većina ih je dobila naziv prema osobama, obiteljima i događajima iz prošlosti, dok ih je manji broj dobio naziv vezan uz određene toponime (v. Grafički prikaz II). Većina ovih naziva na neki je način povezana uz prošlost grada. S obzirom na činjenicu da je Split grad bogate prošlosti s baštinom sačuvanom od antičkog doba, brojni su nazivi imali svjedočiti o različitim razdobljima povijesti grada.

Grafički prikaz II. – Struktura modernih naziva ulica u Splitu 1912. godine

Izvor: Splitski kašiput

Najbrojniju skupinu među modernim nazivima čine povijesne ličnosti, događaji, obitelji i rodovi. U grafikonu su odvojeno prikazane one vezane uz različita povijesna razdoblja od antičkog doba do sredine 19. stoljeća od onih vezanih uz drugu polovicu 19. stoljeća, jer je ova zadnja skupina neposredno prethodila generaciji vijećnika koja je donijela odluku o imenovanjima te su njihovi politički uzori ponajviše i vezani uz tu skupinu.

U skupini povijesnih osoba, obitelji i rodova nalazi se više ličnosti iz rimskog doba koje se moglo povezati s Dioklecijanovom palačom i Salonom. Osobe iz doba hrvatskih narodnih vladara, hrvatske plemiće i plemićke rodove iz vremena srednjega i ranoga novog vijeka može se povezati s nacionalnom simbolikom. Većinu tih osoba nastojalo se u obrazloženjima povezati sa Splitom ili barem s prostorom Dalmacije, no s obzirom na to da se radi o istaknutim ličnostima i rodovima hrvatske povijesti, ta su imena ulica imala jasnu nacionalnu simboliku. Prema kriteriju vremena u kojem su živjeli, zadnje dvije osobe u ovoj grupi koje su dobile ulice su francuski maršal Auguste de Marmont i hrvatski ban Josip Jelačić. Marmont je kao Francuz izuzetak u nizu ličnosti, no u Splitu je dobio ulicu zbog truda koji je uložio u uređenje upravo onog dijela grada u kojem se nalazi ulica koja je po njemu dobila ime. Ban Josip Jelačić označava prijelaz između ličnosti dalje prošlosti i generacije koja je neposredno prethodila osobama koje su donosile odluku o imenovanju. U njegovom slučaju jasna je nacionalna simbolika i težnja za sjedinjenjem Dalmacije i Hrvatske, pa je i u obrazloženju naglašeno da je on određeno vrijeme imao vlast i u Dalmaciji.

Određeni odmak u prije navedenim nizovima osoba predstavljaju dvije ličnosti koje su dobile ulice više zbog popularnosti o njima napisanih umjetničkih djela nego zbog svoje stvarne povijesne uloge. To su ilirska kraljica Teuta i hrvatski knez Porin. Po njima su imenovane kratke ulice s lijeve i desne strane Općinskog kazališta. Iz obrazloženja jasno proizlazi da su te ulice dobile imena i po osobama i po istoimenim djelima Vatroslava Lisinskog i Dimitrija Demetra (*SK* 1913:37, 44).

Ličnosti i događaji iz druge polovice 19. stoljeća zapravo predstavljaju uzore. Uglavnom su to istaknuti pojedinci Narodnog preporoda u Dalmaciji i to, u prvom redu, oni koji su barem dio života djelovali u samom Splitu,

te splitski načelnici nakon pobjede preporodne misli (Gajo Bulat, Jakov Grupković, Miho Klajić, Vicko Milić, Natko Nodilo i Antun Zlodre). Ulice su imenovane i po dvojici političara s prostora Banske Hrvatske i Slavonije, Anti Starčeviću i Josipu Jurju Strossmayeru, čime su jasno određeni uzori u nacionalnoj politici. Već je spomenuto da je vodeća politička stranka u pokrajini uoči Prvoga svjetskog rata i većinska u Vijeću općine Split, HS, nastala ujedinjenjem dijela dalmatinskih pravaša i dijela dalmatinskih narodnjaka, pa je ovo imenovanje ulica po Starčeviću i Strossmayeru vezano uz oba njezina ishodišta. Ulicama i trgovima nazvanima po osobama pridružen je i *Narodni trg*. Središnji gradski trg, poznatiji pod jednostavnim nazivom *Pjaca* koji kao ustaljeni naziv navodi i *Splitski kašiput*, jedan je od najstarijih gradskih trgova uobličen još u kasnom srednjem vijeku. Dugo je nosio naziv *Trg Svetog Lovre* ili *Plokata Svetog Lovrinca*. Početkom 19. stoljeća nazivan je *Trg oružja* ili *Piazza d'armi*. Godine 1849. preimenovan je u *Gospodski trg* ili *Piazza dei Signori*, a koristio se i pučki izraz *Na šandarac* po mjestu za stijeg koji je za mletačke vladavine bio na trgu (Novak 1978/III:1704–1705, 1978IV:2281; SK 1913:32, 57). Godine 1912. dobio je naziv *Narodni trg* “po pobjedi hrvatske narodne misli u gradu Splitu” (SK 1913:32), a taj naziv službeno nosi i danas.

I ličnosti iz kulture po kojima su u Splitu 1912. godine nazvane ulice uglavnom su birane po kriteriju povezanosti sa samim gradom ili njegovim susjedstvom, pa se tu nalaze ličnosti s djelima različitog umjetničkog dosega i neujednačene prepoznatljivosti na širem prostoru (pučki pjesnik Biser, Luka Botić, Andrija Buvina, Anton Kuzmanić, Marko Marulić, Jerolim Papalić, majstor Radovan, graditelj Tvrdoje i braća Vojnović). Samo su tri imena djelovanjem vezana uz širi prostor, Ugo Foscolo, Branko Radičević i August Šenoa, s tim da je Foscolo ipak povezan sa Splitom, jer je tu pohađao gimnaziju (SK 1913).

Toponimi bi trebali ukazivati na krug gospodarskih, kulturnih i političkih veza. Mogu odražavati prošlost i sadašnjost, ali i težnje vezane uz budućnost. U ovom slučaju pokazuju da je tadašnji splitski vidokrug bio vrlo uzak. Uglavnom je ograničen na gradove i mjesta u Dalmaciji, na obali i u Zagori (Dubrovnik, Kaštela, Klis, Knin, Sinj, Šibenik, Trogir i Zadar). Samo je jedan toponim vezan uz otoke (Vis), što je pomalo iznenađujuće jer nema toponima vezanih uz najbliže otoke koji su sa Splitom bili jače vezani.

Tu činjenicu donekle nadoknađuje *Jadranska ulica*. Uz gradove na području Banske Hrvatske i Slavonije vezana su samo dva naziva. *Senjska ulica* u Varošu dobila je ime jer se smatralo da dio stanovnika tog gradskog područja potječe iz Senja, dok je *Zagrebačka ulica* predstavljala reprezentativni naziv po glavnom nacionalnom središtu (SK 1913), što je bio i odraz zahtjeva dalmatinskih političkih stranaka za sjedinjenjem s Hrvatskom.

Nekoliko naziva ulica vezano je uz prostor jugoistočne Europe, najviše uz prostor Bosne i Hercegovine kao odraz gospodarskih veza u prošlosti i težnji za jačim gospodarskim vezivanjem uz zaleđe radi budućeg razvoja. Taj niz zaključuju *Balkanska* i *Beogradska* kao odraz balkanskog vidokruga. Ulica nazvanih po velikim gradovima šireg europskog prostora nije bilo. Imenovanje ulice po Beogradu, u svjetlu izostanka imenovanja po drugim europskim gradovima, čak i onima slavenskog prostora, posebno je zanimljivo, već i stoga što je odluka o imenovanju ulica donesena prije Balkanskih ratova. Na nju se može gledati kao na izraz protesta i odraz nezadovoljstva položajem hrvatskih zemalja, a posebno gušenjem političkih sloboda u Hrvatskoj u vrijeme Cuvajeva režima, a zatim, s tim vezanim, prekidanjem zasjedanja Dalmatinskog sabora po odluci viših vlasti, što je neposredno prethodilo donošenju odluke o imenovanju ulica u Splitu. Može je se promatrati i kao odraz jačanja ideja o južnoslavenskom zajedništvu, posebno među mlađim naraštajem. Uslijed nedostatka izvora i slabe istraženosti povijesti Dalmacije, a posebno povijesti Splita u godinama uoči Prvoga svjetskog rata, kontekst ove odluke nije u potpunosti poznat.

Ulice koje su nazvane po državama i/ili narodima čija se vlast u prošlosti protezala na područje Splita asocijacija su na različita razdoblja od vremena Ilira koje su smatrali starosjediocima područja oko grada do početka 19. stoljeća (*Ilirska, Latinska, Rimska, Gotska, Bizantska* i *Ugarska ulica* te *Mletačka obala* i *Francuska obala*). Nizanje ovih naziva naglašava dugu, burnu i bogatu prošlost grada, što je na simboličkoj razini vjerojatno trebalo naglasiti i njegovu važnost.

Među nazivima navedenih grupa, bilo prema osobama, bilo prema toponimima, ništa ne odražava pripadnost Austro-Ugarskoj Monarhiji. Nema toponima vezanih uz tu složenu državnu zajednicu. Split nije imao ulicu, obalu ili trg Franje Josipa, poput nekih drugih gradova, primjerice, Zadra i Zagreba (Begonja 2006:706; Stanić et al. 2009:95), ni ulice

imenovane po bilo kojem od vladara iz kuće Habsburg. Odsutnost naziva vezanih uz austrijsku vlast posebno je uočljiva jer su sve prethodne vlasti od rimske do francuske bile navedene, pa čak i gotska, ali i hrvatsko-ugarska koja se inače gotovo uopće ne memorira u hrvatskim gradovima, bez obzira na značaj pojedinih vladara te zajednice (Grgin 2007:291). Te ulice prema vladavinama raspoređene su u skladu s razvojem grada, pa su one starije smještene unutar stare gradske jezgre, a kasnije na obalu prema tome koji je dio obale nasut i uređen u čije vrijeme (*Mletačka* i *Francuska obala*). Po toj logici austrijsko ime je mogla nositi istočna obala zbog uređenja luke i izgradnje željeznice, ali nije. Očito su smatrali da Austrija nije dovoljno napravila ni za uređenje luke, ni za realizaciju Ličke pruge. Na izostanak naziva koji bi bili vezani uz austrijsku vladavinu vjerojatno je utjecalo i vrijeme u kojem je provedeno sustavno imenovanje ulica.

IMENOVANJA I PREIMENOVANJA ULICA 1918.-1928.

Složeni sustav javnih političkih simbola, u koje pripada i ulično nazivlje, podložan je mijenama tijekom vremena. Ove su promjene, u pravilu, naročito jako izražene nakon drastičnih političkih preokreta odnosa moći koje prate promjene doktrina i ideologija (Azaryahu 1986; Azaryahu 1999:264–266; Azaryahu 2012; Rose-Redwood et al. 2010:459–460; Simpson 2004:175–178).

S obzirom na izostanak naziva sa simbolikom austrijske vlasti, u Splitu nije po slomu Austro-Ugarske Monarhije i uspostavi nove države bilo potrebe za brisanjem naziva, već su preimenovanja isključivo posljedica želje da se počasti neke nove osobe. Nezadovoljstvo austrijskom vlašću u godinama uoči Prvoga svjetskoga rata tako je na određeni način unaprijed doprinijelo da promjene nakon rata budu slabijeg intenziteta, barem kad je u pitanju ulično nazivlje. Ipak, U Splitu je bilo drugih simbola austrijske vladavine koji su micani odmah po slomu Austro-Ugarske Monarhije. Najveći i najpoznatiji bio je slavluk cara Franje Josipa podignut 1875. godine povodom njegovog posjeta Splitu, na *Pisturi*. Slavluk je srušen u travnju 1919. godine u vrijeme kad su uklanjani i drugi simboli austrijske vladavine (Jelaska 2002:241; Jelaska Marijan 2009:99–100).

Tijekom Prvoga svjetskoga rata Splitom je upravljao povjerenik, jer je općinsko zastupstvo raspušteno odmah na početku rata. Po slomu

Austro-Ugarske Monarhije krajem listopada 1918. ono se opet sastalo, ali je moralo izabrati novu upravu. Vijeće nije bilo cjelovito jer su neki članovi, uključujući i načelnika, u međuvremenu preminuli, a neki su bili odsutni. Za načelnika je najprije izabran Josip Smodlaka, ali je on nakon nekoliko dana dao ostavku zbog drugih obaveza, te je za načelnika izabran Ivo Tartaglia, a vijeće je i prošireno kooptacijama. Izbor nove uprave nije imao veze s rezultatima izbora 1913. godine. Ovo stanje na čelu splitske općine nije mijenjano nakon prvoprosinačkog ujedinjenja. Bilo je to dobro provizorno rješenje do izbora, ali su lokalni izbori u Dalmaciji stalno odgađani, pa je Vijeće iz 1913., s upravom iz 1918., djelovalo do 1926. godine, iako se broj vijećnika stalno smanjivao. Predratne političke stranke nisu obnovljene, već se formirane nove, pa su izbori bili nužni i zbog promjene prilika. Novo vijeće izabrano je 1926., ali su vlasti poništile mandate desetorice vijećnika, pa sastav vijeća nije odražavao volju birača. Za načelnika je ponovo izabran Ivo Tartaglia. To je vijeće raspušteno 1928. godine. Novi izbori održani su u jesen iste godine, ali su i vijeće i općinska uprava raspušteni već na početku 1929. godine s uvođenjem šestosiječanjske diktature. Tridesetih su godina gradom upravljale uprave i vijeća imenovane od organa središnje vlasti, a od 1939. godine od strane organa Banovine Hrvatske (Buljan 2012:123–153; Buljan 2013; Jelaska Marijan 2009:71–142; Jelaska Marijan 2013; Machiedo Mladinić 2001:53–92; Radica 1931:10–11, 70–76) .

Promjene u načinu formiranja i djelovanja općinske uprave, uz druga ograničenja političkog djelovanja koje je donijelo razdoblje diktature, nisu jedino što je utjecalo na promjene u razvoju grada. Dvadesete godine 20. stoljeća u povijesti Splita obilježava nagli porast broja stanovnika i širenje gradskog prostora. Izgradnja novih prometnica te uređenje nekih starijih ulica, uz brojna druga ulaganja općinskih uprava kojima je na čelu bio načelnik Tartaglia, dala su mnogo prostora za uvođenje novih simbola. Novouređene ulice dobivale su nova imena. Velika gospodarska kriza s brojnim problemima koje je nosila dovela je početkom tridesetih godina do zastoja u izgradnji grada i do nedostatka novca za daljnje uređenje već izgrađenog područja. Određeni oporavak nastupio je tek u drugoj polovici 30-ih godina (Jelaska Marijan 2009:197–199; Kečkemet 1989–91:26; Machiedo-Mladinić 1992). Sa zastojem u izgradnji početkom tridesetih godina nestao je i zamah imenovanja i preimenovanja ulica. Za nova

imenovanja nije bilo novih ulica, a preimenovanja u vrijeme diktature nisu bila nužna jer su simbolični nazivi u jugoslavenskom duhu već bili uvedeni do 1928. godine.

Preimenovanja i imenovanja novih ulica u vrijeme Kraljevine SHS nose mnogo snažnija politička obilježja od onih prije Prvoga svjetskog rata. Odluka o prvom preimenovanju ulica donesena je već u prosincu 1918. godine. Na sjednici općinskog Vijeća 17. prosinca 1918. donesena je odluka o prvim poslijeratnim promjenama naziva ulica. Tada je *Kraljeva njiva* dobila naziv *Poljana kralja Petra*. Radi se o prostoru na kojem je bilo *Staro Hajdukovo igralište* i livade oko njega koje su služile kao *Vojničko vježbalište*. Tada se taj prostor nalazio na rubu izgrađenog prostora i nije bio naročito reprezentativan. Položajem mnogo značajniji prostor na *Rivi* dobio je regent Aleksandar u čiju je čast od tadašnje *Francuske obale* odvojen zapadni dio oko fontane i nazvan *Poljana prestolonasljednika Aleksandra*. Ovaj će prostor i u kasnijim vremenima biti rezerviran za imenovanja s političkim značajem (današnji *Trg Franje Tuđmana*). *Ilirska obala* (od Sv. Frane prema *Zapadnoj obali*) preimenovana je u *Trumbićevu obalu*, a dio *Strossmayerove obale* (od Režije duhana do Katalinića briga) nazvan je *Wilsonova obala*. *Vojnički prilaz* kod tvrđave Gripe preimenovan je u *Prilaz vojvode Mišića*. Prijašnja Mostarska ulica (između tadašnje crkve starog Sv. Petra i samostana klarisa) nazvana je *Smodlakina ulica* (ND 17. 12. 1918:3; Radica 1931:80–81). S ovom odlukom krenulo se u proces imenovanja ulica po živim osobama što će biti jedno od glavnih obilježja imenovanja ulica u sljedećem razdoblju.

Do zastoja je došlo s početkom tridesetih godina uslijed velike gospodarske krize. Uvođenje naziva iz suvremene politike s vremenom će otvoriti potrebu za novim preimenovanjima.

U razdoblju 1919.–1928. izvršena su još 22 imenovanja novih ulica i preimenovanja postojećih (*Split* 1926; Radica 1931:148–149). Split se dvadesetih godina 20. st. naglo širio pa je u to vrijeme izgrađen veći broj novih ulica te zapravo i nije bilo mnogo preimenovanja. Nakon promjene na prijestolju *Poljana regenta Aleksandra* nije nazvana po kralju Aleksandru, već joj je ostavljeno ime iz 1918. godine, a u čast kralja Aleksandra je imenovan novi vidikovac uređen na Marjanu (*Vidilica kralja Aleksandra*) te su mu na taj način zapravo istovremeno bila posvećena čak dva naziva.

Po njegova supruzi, kraljici Mariji, nazvana je velika nova ulica koja se gradila u smjeru predjela Špinut. Uz simboliku nove države i jugoslavenske ideologije još se mogu vezati imena novih ulica *Put hajduk Veljka*, *Put Milorada Draškovića* i *Ulica XI. puka* te preimenovanje *Pristana Sv. Petra* u *Pristan (Gat) majora Stojana*.

Uz gradsku i jadransku politiku mogu se vezati imenovanje novog stubišta na Marjanu u *Šetalište dr. Jakše Račića*, nova *Ulica načelnika dr. Ive Tartaglie* te *Ulica Jurja Biankinija* (prije *Jadranska ulica*). Ova zadnja je izazvala niz pomicanja ulica nazvanih po toponimima i hidronimima, jer je *Jadranska* postala prijašnja *Viška*, a *Viška* je premještena dalje na novu ulicu. Dvije nove ulice nazvane po toponimima *Lastovski prilaz* i *Istarska ulica* imale su i političko značenje, jer su nazvane po hrvatskim krajevima koji su Rapallskim ugovorom pripali Italiji. Jedno imenovanje motivirano je zahvalnošću iseljeniku koji je dao značajan iznos novca za uređenje Marjana (*Put Alberta Marangunića*), a jedno preimenovanje proslavom obljetnice pohrvaćenja splitske općine (*Trg 9. XI. 1882.* umjesto naziva *Voćni trg*).

Imenovanja novih ulica u vrijeme Kraljevine SHS povećala su broj ulica imenovanih po osobama vezanim uz kulturu (*Gajeva ulica*, *Vrazova ulica*, *Kavanjinova ulica*, *Mažuranićeva ulica* i *Meštrovićev put*). No, za neka od tih imenovanja može se reći da su kombinacija kulture i politike.

Preimenovanja je bilo mnogo manje od novih imenovanja. Povod za neka preimenovanja u središtu grada bila su preuređenja prostora. Takvo je bilo uređenje prostora na mjestu *Stare biskupije*, za što su se općinske vlasti odlučile nakon velikog požara 1924. godine u kojem je ta zgrada uništena (Jelaska Marijan 2009:36, 432–433; Muljačić 1965/66: 27–28). Tako je proširena *Arcibiskupova ulica* i uređen manji trg koji je dobio naziv *Poljana kralja Tomislava*. To se imenovanje može povezati i uz proslavu tisućugodišnjice Hrvatskog kraljevstva 1925. godine. Uređenjem prostora oko Katedrale s njezine druge strane formirano je proširenje koje je nazvano *Bulićeva poljana*. Jedino preimenovanje međuratnog razdoblja koje je bilo u tradicionalnom duhu bilo je preimenovanje prostora koji se zvao *Novi pazar*, a koji je određen za stambenu izgradnju i nazvan *Na Gorici* (Radica 1931:148–149).

Općenito se smatra da je položaj ulice vezan uz značenje osobe po kojoj se ona imenuje. Stoga se važnijim smatraju ulice bliže središtu te neke velike i duge ulice koje postaju glavne nove prometnice (Azaryahu 1999; Stanić et al. 2009). Ovo je u slučaju Splita u međuratnom razdoblju tek dijelom primjenjivo. S obzirom na to da su u tadašnjem Splitu stare gradske četvrti obilovale nekomfornim stanovima, osobe i obitelji srednjeg i višeg imovinskog stanja preseljavale su u nove i moderne zgrade i vile u novim četvrtima (Kečkemet 1989-91:25–27; Muljačić 1965/66:32; Piplović 2008). U skladu s tim i ulice novih četvrti međuratnog razdoblja imaju u mnogim slučajevima elitno značenje. Uz njih važnost imaju ulice koje okružuju staru jezgru, dok sama jezgra s uskim ulicama i nije bila previše atraktivna za preimenovanja. Stoga se može zaključiti da davanjem imena novih ulica na tadašnjoj gradskoj periferiji po istaknutim osobama te osobe nisu bile podcijenjene, jer se radi o širokim ulicama uz koje su vrlo brzo nicala moderne stambene zgrade ili obiteljske vile.

ZAVRŠNE NAPOMENE

Preimenovanja i novih imenovanja bilo je i tijekom tridesetih godina, pogotovo na kraju tog razdoblja. No, ona su bila malobrojna u odnosu na ono što je slijedilo nakon Drugoga svjetskog rata, kao i u drugim hrvatskim gradovima. O tim preimenovanjima u slučaju Splita svjedoči plan grada objavljen 1948. godine. Taj je plan objavljen s priloženim imenicima predratnih i poslijeratnih naziva ulica jer se bez toga građanima u njemu bilo teško snaći. Samo *Imenik izmijenjenih naziva ulica* (preimenovanja) u tom se izdanju proteže na tri stranice. A s obzirom na činjenicu da je među novim nazivima imao *Obalu Crvene armije*, *Staljinovu obalu* i druge nazive izabrane u duhu saveza sa SSSR-om, već je iste godine zastario, jer su nakon razilaženja sa SSSR-om nazivi ulica opet mijenjani (*Plan Splita* 1948; Jelaska 2002:264–269). S obzirom na daljnji rast stanovnika i širenje gradskog prostora, Split je u socijalističkom razdoblju imao i mnogo novih imenovanja (*Split* 1951; *Split* 1978; *Split* 1980). Preimenovanja 90-ih godina dijelom su donijela povratak na stare nazive, a dijelom nova imenovanja povezana s uspostavom Republike Hrvatske (*Split* 2000).

Nazive ulica ne mora se promatrati samo kao odraz dominantnih ideologija i političkih opredjeljenja, jer osim službenih naziva građani u

svakodnevnom govoru upotrebljavaju nazive koji nisu uvijek istovjetni službenima (Rihtman-Auguštin 2000:51–54). Tako je i u slučaju Splita primjetno da su se, unatoč službenim promjenama naziva neki, tradicionalni nazivi u govoru održali do danas. Oni pokazuju fantastičnu snagu memorije koja se prenosi usmenim putem mimo službenih naziva, pa s takvim nazivima odrastaju i generacije rođene desetljećima nakon izvršenih promjena. Takav je slučaj *Voćnog trga*. On je preimenovan u *Trg 9. XI. 1882.* na sjednici Vijeća Općine Split održanoj 9. studenog 1922. povodom 40-godišnjice ponarođenja Općine (Radica 1931:84). Koristio se i naziv *Trg preporoda 9. XI. 1882.* No Splićani su ga zvali *Voćni trg* i 30 godina kasnije i na to nije utjecala samo funkcija trga jer se tada na njemu već odavno nije prodavalo voće (Kečkemet 2002:43). Zovu ga tako i danas, jer su generacije odrasle s nazivom koji nije službeni, ali pripada memoriji grada.

U slučaju *Rive* i *Pjace* jednostavni nazivi u svakodnevnom govoru održali su se i prema položaju. *Riva* je kao istaknuto mjesto naročito bila izložena preimenovanjima. Možda su upravo česte promjene u ovom slučaju barem dijelom i utjecale na ignoriranje službenih naziva koji se danas vrlo rijetko nalaze i u medijskim izvješćima o raznim zbivanjima, pa i u raznim službenim prilikama.

U raznim kasnijim preimenovanjima neki su nazivi nestali iz službenih naziva, a neki su pomicali na druge lokacije kako bi ustupili mjesto nekim drugim nazivima izraženije ideološke simbolike. Tako su neka preimenovanja dovela i do pomalo zbunjujućih situacija. Primjerice, *Gradska biblioteka* se i prije i poslije Drugoga svjetskog rata nalazila na početku *Zagrebačke ulice* i na prvi pogled bi se činilo da je ta ustanova stalno bila na istom mjestu, ali nije. Ona je nakon Drugog svjetskog rata preseljena u drugu zgradu, u drugoj ulici. Kako je i naziv ulice pomaknut s jedne od ulica južno od *Gradskog perivoja (Đardina)* na ulicu koja je s njegove sjeverne strane, spomenuta je ustanova opet bila u istoj ulici.

Kakva god preimenovanja bila, ona uvijek otvaraju pitanje njihove prihvaćenosti u svakodnevnom govoru i orijentaciji, što pitanje imenovanja i preimenovanja ulica čini uvijek zanimljivom temom koju se može sagledavati iz različitih kutova.

LITERATURA I IZVORI

- AZARYAHU, Maoz. 1986. "Street Names and Political Identity: The Case of East Berlin". *Journal of Contemporary History*, 21:581–604. DOI: 10.1177/002200948602100405
- AZARYAHU, Maoz. 1999. "Politički simboli u svakidašnjici. Polisistemi pristup istraživanju". *Etnološka tribina*, 29/2–2:255–267.
- AZARYAHU, Maoz. 2012. "Renaming the past in post-Nazi Germany: insights into the politics of street naming in Mannheim and Potsdam". *Cultural Geographies*, 19/3:385–400. DOI: 10.1177/1474474011427267
- BEGONJA, Zlatko. 2006. "Odonimi kao ideološke manifestacije na primjeru Zadra u XX. stoljeću". *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 48:703–720.
- BRALIĆ, Ante. 2007. "Zadarski *fin-de siècle* – Političke i društvene prilike u Zadru i Dalmaciji uoči Prvog svjetskoga rata". *Časopis za suvremenu povijest*, 39/3:731–775.
- BULJAN, Marijan. 2012. "Slobodna riječ za općinske izbore: sukob Tartaglia – Jankov". *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, 24:119–155.
- BULJAN, Marijan. 2013. "Splitski općinski izbori 1928. godine". *Historijski zbornik*, LXVI/2:329–364.
- CIPEK, Tihomir i Stjepan MATKOVIĆ. 2006. *Programski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina 1842. –1914*. Zagreb: Disput.
- CRLJENKO, Ivana. 2008. "Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova". *Hrvatski geografski glasnik*, 70/1:67–90.
- GANZA-ARAS, Tereza. 1992. *Politika "novog kursa" dalmatinskih pravaša oko Supila i Trumbića*. Split: Matica hrvatska.
- GRGIN, Borislav. 2007. "Primjer selektivnog pamćenja: hrvatski srednjovjekovni vladari u nazivlju ulica i trgova najvažnijih hrvatskih gradova". *Povijesni prilozi*, 32:283–295.
- JELASKA, Joško. 2002. "Predio Dobri u Splitu: od varoša do dijela gradskoga kotara Grad". *Građa i prilozi za povijest Dalmacije*, 18:239–294.
- JELASKA MARIJAN, Zdravka. 2009. *Grad i ljudi: Split 1918.–1941*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- JELASKA MARIJAN, Zdravka. 2013. "Utjecaj državne vlasti na formiranje i djelovanje lokalne vlasti u Splitu 1918.-1941.". *Časopis za suvremenu povijest*, 45/1:35–63.
- JELIĆ, Tomislav i Mladen KLEMENČIĆ. 1990. "Doviđenja na vlaškom drumu: mala povijest promjene naziva ulica i trgova grada Zagreba". *Azur Journal*, 1:24–25.
- KEČKEMET, Duško. 1989.-1991. "Stambena arhitektura u Splitu u razdoblju između dva svjetska rata". *Arhitektura*, 42–44/1–3:25–27.
- KEČKEMET, Duško. 2002. *Borba za grad*. Split: Marjan tisak.

- MACHIEDO-MLADINIĆ, Norka. 1992. "Izgradnja Splita u desetogodišnjem periodu (1918.–1928.)." *Časopis za suvremenu povijest*, 24/2:115–124.
- MACHIEDO MLADINIĆ, Norka. 2001. *Životni put Ive Tartaglie*. Split: Književni krug.
- MIROŠEVIĆ, Lena. 2011. "Imena ulica i trgova kao odraz zajedničkoga kulturno-povijesnog nasljeđa". *Kartografija i geoinformacije*, 10/16:57–71.
- MULJAČIĆ, Slavko. 1965.-1966. "Urbanistički razvitak Splita i regulacioni planovi od početka XIX. stoljeća do 1944. g.". *URBS*, 6:25–33.
- ND. 1918-1941. *Novo doba*. Dnevni list. Split.
- NOVAK, Grga. 1978. *Povijest Splita, I.–IV.* Split: Čakavski sabor.
- PERIĆ, Ivo. 1978. *Dalmatinski sabor 1861.–1912. (1918.)*. Zadar: Centar JAZU.
- PERIĆ, Ivo. 1979. "Politički portret Pera Čingrije". *Radovi Zavoda (Instituta) za hrvatsku povijest*, 12:127–264.
- PERIĆ, Ivo. 1984. *Ante Trumbić na dalmatinskom političkom poprištu*. Split: Muzej grada Splita.
- PETRINOVIĆ, Ivo. 1991. *Ante Trumbić*. Split: Književni krug.
- PETRINOVIĆ, Ivo. 1997. *Politički život i nazori Ante Tresića Pavičića*. Split: Književni krug.
- PINCHEVSKI, Amit i Efraim TORGOVNIK. 2002. "Sygnifying passages: the signs of change in Israeli street names". *Media, Culture & Society*, 24/3:365–388. DOI: 10.1177/016344370202400305
- PIPLOVIĆ, Stanko. 2008. *Izgradnja Splita između svjetskih ratova*. Split: Društvo arhitekata Splita, Društvo prijatelja kulturne baštine.
- Plan Splita i okolice*. 1948. Split: Gradski N.O.
- RADICA, Branislav. 1931. *Novi Split: monografija grada Splita od 1918–1930 godine*. Split: Dr. Branislav Radica.
- RIHTMAN-AUGUŠTIN, Dunja. 2000. *Ulice moga grada*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- ROSE-REDWOOD, Reuben, Derek ALDERMAN i Maoz Azaryhu. 2010. "Geographies of toponymic inscription: new directions in critical place-name studies". *Progress in Human Geography*, 34/4:453–470. DOI: 10.1177/0309132509351042
- SIMPSON, Martin. 2004. "Republicanizing the City: Radical Republicans in Toulouse, 1880-90". *European History Quarterly*, 34/2:157–190. DOI: 10.1177/0265691404042506
- SK. 1913. *Splitski kašiput*. Split: Općinsko upraviteljstvo.
- SMODLAKA, Josip. 1972. *Zapisi Dra Josipa Smodlake*. Zagreb: JAZU.
- Split (Plan grada)*. 1926. Split – Beograd: Putnički ured Splita – Balkan Mentor.

Split (Plan grada). 1951. Split: Oglasni zavod Hrvatske. Crtao A. Zidić

Split (Plan grada). 1978. Split: Turistički biro. Izradio: Geoprojekt.

Split (Plan grada). 1980. Split: Turistički biro. Izradio: Geoprojekt.

Split (Plan grada). 2000. Zagreb: Naklada Ljevak.

STANIĆ, Jelena, Laura ŠAKAJA i Lana SLAVUJ. 2009. "Preimenovanja zagrebačkih ulica i trgova". *Migracijske i etničke teme*, 25/1–2:89–124.

ŠAKAJA Laura i Jelena STANIĆ. 2011. "Other(ing), self(portraying), negotiating: the spatial codification of values in Zagreb's city-text". *Cultural Geographies*, 18/4:495–516. DOI: 10.1177/1474474011414636

ŽIVANOVIĆ, Milan. 1957. "Dvije demonstracije u Splitu i Šibeniku 1912. god.". *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, III:327–352

Zdravka Jelaska Marijan

The Official Naming and Renaming of Streets in Split 1912–1928

The paper deals with the first systematic naming of Split's streets in 1912, followed by the renaming and naming of new streets from 1918 to 1928. The time covered by this paper is interesting as it spans the last period of the Austro-Hungarian Monarchy and the period of the Kingdom of Slovenes, Croats and Serbs. The street names in the aforesaid frame therefore offer an insight into that time and transition processes. The first systematic naming of streets in 1912, reflected a consciousness of a rich urban heritage, as well as political conceptions of parties represented in the community council at that time. There was a strong tendency for emphasising the importance of certain local common families. The Austrian authorities also noticeably ignored the naming strategies taken. The prewar council was reestablished after the First World War, but with a new mayor and executive. The new names of streets reflected their support regarding the establishing of the first Yugoslav state.

Key words: street names, urban space, Split, tradition, historical change